

Z OBSAHU

Stranické volební systémy v kontextu zemí západní Evropy
Ladislav Mrklás

Berlusconiho vítězství – impuls pro evropskou praxi
Petr Sokol

Akce CEVRO

Úvodní slovo

Reforma volebního systému aneb rok poté

Není to tak dlouho, co jsme si mohli připomenout první výročí přijetí zásadní novely zákona o volbách do Parlamentu ČR. Novely, která razantním způsobem reformovala volební systém do Poslanecké sněmovny. Sotva po půl roce byla však volební reforma zastavena rozhodnutím Ústavního soudu, který zrušil většinu jejích podstatných součástí. Měla by tedy česká politická reprezentace – slovy klasika – „udělat tečku za tímto případem“?

Odpověď je prostá: ani náhodou. Česká politická scéna trpí stejnými neduhy jako v době, kdy byla volební reforma iniciována. V první řadě nemáme již více než pět let většinovou, a tudíž stabilní a zároveň akceschopnou vládu. (Stabilita socialistické vlády je dána toliko účelovou dohodou - opoziční smlouvou.) V důsledku toho není chování našich českých vlád ani dostatečně razantní, ani příliš odpovědné. Vlády se odhodlávají pouze k nezbytné údržbě věcí veřejných, namísto důsledného pokračování v reformách. A stejně neodpovědně se povětšinou chová opozice. Je si totiž dobře vědoma, že může v poklidu slibovat nespílitelné. Takřka jistě jí nehrozí, že by snad své sliby musela naplňovat ve vládě. A kdyby snad opravdu byla nucena vstoupit do vlády, pak půjde o vládu koalici nebo menšinovou. A tam se dá odpovědnost snadno přenést na koaliční partnery nebo naopak opoziční strany, které blokují vládní návrhy. Všeobjímající kompromisy se tak stávají prostředkem spokojeného přežívání v politice. Nikdo není za nic odpovědný, k neúspěchům se nikdo nehlásí, úspěch patří všem.

Důvody, proč takto vypadá česká politika, jsou nabídnuté. Především současný volební systém do Poslanecké sněmovny, již je odpovědná vláda, nedává českému voliči do ruky účinný prostředek k potrestání nebo naopak k odměnění politické strany. Český volič tak má poměrně malý vliv na konkrétní politickou, neřku-li personální, podobu vlády. O těchto „podružnostech“ totiž nerozhoduje výsledek voleb, ale volební jednání, kde má nejvýhodnější postavení strana s největším koaličním potenciálem.

S tím souvisí obecný fakt, že české politické strany nehrají takovou roli, jakou jim přisoudili voliči ve volbách. Vrcholem pyramidy byla reálná úvaha o šéfovi KDU-ČSL, tedy až čtvrté nejsilnější strany (!), jako o premiérovi po volbách v roce 1998.

Mezi vedlejší, avšak neméně závažné důsledky tohoto stavu patří opětovné zatažení nereformované komunistické strany do politické hry. A také frustrace velké části voličů, kteří ztratili důvěru v politiku a ohlížejí se, někteří do minulosti, jiní hledají nové, často nestandardní politické alternativy. V neposlední řadě jsme svědky nových a nových vln zpochybňování samotných politických stran jako legitimního základu parlamentní demokratické politiky.

Na všech těchto neblahých vlastnostech současné české politiky má lví podíl stávající volební systém do Poslanecké sněmovny. Jeho jednotlivé prvky (zejména

pak velikost volebních obvodů a způsob přepočtu mandátů) i výsledná kombinace totiž upřednostňují princip reprezentativity (či spíše proporcionality) před principem efektivity. Tyto dva principy jsou základem politicko-odborného sporu o charakter demokracie. Spor, který je po desetiletí veden v západních zemích. Oba zmíněné principy mají nepochybně svojí hodnotu. A je tedy dobré, pokud jsou alespoň do určité míry zastoupeny v každém demokratickém politickém systému. Zároveň je jisté, že nemohou být nikdy zastoupeny rovnoměrně a že tedy vždy musíme některý z nich upřednostnit.

Hlavním kritériem pro naše rozhodnutí by měl být charakter společnosti, ve které jej chceme uplatnit. Pro multietnickou první Československou republiku nebo federativní Československo, kde vedle sebe žili příslušníci dvou velkých národů, byl vhodný model především zajišťující reprezentativitu zastoupení. Dnešní Česká republika je však zemí etnicky a jazykově velmi homogenní. Je také zemí bez výrazných regionálně či dokonce separatisticky zaměřených hnutí. Druhým významným kritériem při rozhodování je umírněnost rozhodujících politických sil. Ze současných pěti stran, zastoupených v Poslanecké sněmovně jsou takovými stranami rozhodně čtyři (ČSSD, ODS, KDU-ČSL, US). Tyto čtyři strany získaly v posledních volbách přes 80 % hlasů a proto i tuto podmínku můžeme považovat za splněnou. Lze tedy konstatovat, že v ČR je možné upřednostnit princip efektivity, a to zejména ve smyslu efektivity vládnutí.

Právě volební reforma z loňského jara byla tím krokem, který posílení principu efektivity sledoval. Jejím krach je proto možné považovat za jednu z dílčích proher v zápase o kvalitu české demokracie. Bylo by ale zároveň chybou tento zápas kvůli dílčímu neúspěchu vzdát. Současná situace navíc přináší jedinečnou příležitost začít diskutovat o zásadních otázkách celého českého ústavního a politického systému. Tváří v tvář snahám o přímou volbu prezidenta, která je typickým prvkem prezidentských nebo poloprezidentských, nikoli však parlamentních režimů(!), se tak otevírá prostor k debatě o reformách celého politického systému naší země. Nabízí se tak možnost přehodnotit nejen jednotlivé volební systémy, ale také zvážit zavedení tzv. kancléřského systému, posilujícího postavení i odpovědnost premiéra, zamyslet se nad efektivitou dvoukomorového parlamentu, přímou volbou starostů apod. Je přitom dobré mít na paměti, že podobná šance se ve fungujících demokraciích vyskytuje velmi zřídka. Obvykle spíše v dobách dlouhodobějších politických krizí či totálního krachu politického systému. Politické strany, které si tyto zásadní otázky včas uvnitř vydiskutují a zaujmou k nim jasná stanoviska budou mít oproti jiným značný náskok, a to zejména svojí čitelností pro voliče.

*Ladislav Mrklás
politikolog, odpovědný redaktor*

Stranické a volební systémy v kontextu zemí západní Evropy

Stranické systémy

Stranickým systémem je v politologii míněna soustava politických stran a jejich vzájemných vztahů tak, jak existují na určitém území. Typy stranických systémů se odlišují počtem tzv. relevantních stran (tj. stran, s nimiž je - jednoduše řečeno - nutno počítat při politické soutěži), velikostí stran (měřenou zejména volebními výsledky, resp. parlamentním zastoupením), ideologickou vzdáleností mezi hlavními stranami, organizační strukturou stran, modely vládnutí a opozice atd. Podle zmíněných kritérií se stranické systémy v demokratických zemích nejjednodušeji dělí na dvoustranické (tzv. bipartismus) a vícestranické (tzv. multipartismus).

Fungování vybraných stranických systémů v západní Evropě

Příkladem evropského dvoustranického systému je Velká Británie. Zde existují dvě silné politické strany - konzervativci a labouristé - kteří se po řadu desetiletí střídají ve vládě.

Vícestranické systémy v Evropě jsou různé. Mezi hlavní typy patří následující:

a) stranický systém s vyšším počtem stran než dvě, kde jsou ale strany organizovány ve dvou víceméně stálých blocích, které se střídají u moci (např. Francie: vládnoucí blok demokratické levice vedený socialisty a opoziční blok demokratické pravice, který tvoří konzervativní gaullisté a několik dalších menších stran),

b) vícestranický systém, kde existují dvě silné strany, které doplňují další menší strany /např. Německo: silné strany - křesťanství demokraté (CDU/CSU) a sociální demokraté (SPD), doplňují je svobodní demokraté (FDP), Zelení a postkomunistická PDS; dříve FDP a dnes Zelení přitom hrají úlohu menšího koaličního partnera stranám větším/,

c) vícestranický systém, kde je jedno křídlo politického spektra velmi silné a druhé roztržštěné (např. Švédsko s dominantní sociálnědemokratickou stranou a roztržštěným středem a pravíci),

d) vícestranický systém s jednou dominantní stranou, která je ve vládě „nenahraditelná“ (např. Itálie do počátku 90. let: dominantní Křesťanská demokracie, vedle ní celá řada malých a velmi malých stran, které vládly spolu s ní, druzí nejsilnější antisystémově orientovaní komunisté, neschopní vládnout; celý systém se na počátku 90. let zhroutil pod tlakem korupce, kriminalizace politiky atd.),

e) vícestranický systém s roztržštěnou pravíci i levíci, kde je nutno uzavírat široké vládní koalice (např. Finsko, kde nyní vládne bizarní koalice složená z pěti velmi nesourodých stran: sociálních demokratů, konzervativců, postkomunistů, zelených a strany švédské menšiny).

Dvoustranický systém funguje tak, že jedna strana vždy vládne a druhá je v opozici, přičemž se relativně často střídají u moci. Volič tedy má v rukou poměrně velkou možnost změnit celou vládu.

Naproti tomu ve vícestranických systémech je možnost změnit celou vládu velmi omezená. Ve většině evropských zemích obvykle nedochází ke změnám celých vlád, ale pouze k obměně některých vládních stran. Důvodem je nutnost koaličního vládnutí. Příkladem je poválečné Německo, kde se ve vládě střídali křesťanství a sociální demokraté, jejich partnerem ale prakticky vždy byli svobodní demokraté. V Rakousku, Nizozemí, Belgii a dalších zemích pak po značnou část poválečného období vládly tzv. velké koalice, které zahrnovaly dvě největší strany - socialisty a křesťanské demokraty. A takto by se dalo pokračovat zemi od země, neboť každá z nich je svým způsobem „originálem“.

Volební systémy a jejich vliv na podobu stranického systému

Volební systémy jsou hlavním technickým faktorem, který ovlivňuje podobu a fungování stranických systémů. Tabulka 1 ukazuje výhody a nevýhody hlavních typů volebních systémů právě ve vztahu ke stranickým systémům. Tabulka 2 pak ukazuje, dle jakých volebních systémů se volí dolní (nebo jedině) komory v zemích Evropské unie.

Ladislav Mrklas a Viktor Najmon

Vzdělávací seminář v Hamburku!!!!

V listopadu loňského roku uspořádalo sdružení CEVRO v německém Hamburku týdenní vzdělávací seminář. Historicky první seminář svého druhu, který bylo možné realizovat díky spolupráci s Mezinárodním institutem pro hospodářství a politiku, byl zaměřen na problematiku Evropské unie a německým zkušenostmi na tomto poli.

Na základě ohlasů účastníků se CEVRO rozhodlo tuto akci zopakovat. Letošní týdenní seminář v centru Haus Rissen v Hamburku se uskuteční ve druhé polovině listopadu a je určen nejen primátorům a hejtmanům, ale také dalším zájemcům z řad ODS.

Chcete-li se zúčastnit i Vy, pak neváhejte!

Více informací naleznete v příštím čísle časopisu

CEVRO, nebo v průběhu září na internetové adrese www.volny.cz/cevro

Případné dotazy a připomínky můžete zasílat na naši e-mailovou adresu cevro@volny.cz

Uskutečnilo se:

4. 6. Praha
seminář se stínovým ministrem životního prostředí Ing. arch. Václavem Menclm na téma „Současný stav životního prostředí v ČR“
12. 6. Praha
diskusní večer s místopředsedou ODS a PSP MUDr. Mgr. Ivanem Langerem na téma „Právo a pořádek aneb reforma státu“
21. 6. Havlíčkův Brod
diskusní večer s politiky Mgr. Ladislavem Mrklasem a Mgr. Petrem Sokolem na téma „10 let pravicové politiky v ČR“

Tabulka 1 - Výhody a nevýhody volebních systémů

Výhody	Nevýhody
<p>Většinové systémy¹⁾</p> <ul style="list-style-type: none"> • napomáhají existenci dvou silných a stálých bloků stran, které se střídají u moci • umožňují utváření pevných, homogenních a akceschopných vlád, jež jsou podporovány stálou většinou v parlamentu • napomáhají umírněnosti dvou hlavních politických stran nebo bloků • oslabují extremistické strany • napomáhají silným osobnostem, které nejsou tak závislé na rozhodnutí stranických sekretariátů, výsledkem je posílená úloha parlamentu a přímý vliv voličů na složení vlády, zejména na pozici premiéra, který je oficiálním lídrem kandidátky • napomáhají přímému styku poslance se svými voliči, a tedy také vyššímu pocitu odpovědnosti • umožňují snadné „potrestání“ jednotlivých politiků i celých stran, jejichž politika neodpovídá představám voličů. 	<ul style="list-style-type: none"> • často plodí nižší reprezentativitu zastoupení stran v parlamentu, kdy počet mandátů není přímo úměrný získaným hlasům. Proto nejsou většinové systémy vhodné pro země, které mají nějaké výrazné náboženské, národnostní nebo jiné rozdíly, které mohou přerůst v konflikty (např. Belgie, Švýcarsko nebo bývalé federativní Československo) • za určitých okolností mohou vést k přílišnému posílení regionálních kandidátů na úkor politických stran
<p>Jednokolový většinový systém²⁾</p> <ul style="list-style-type: none"> • favorizuje systém dvou stran, kde se hlasem pro určitou stranu fakticky dává hlas premiérovi • obvykle není třeba uzavírat žádné předvolební nebo vládní koalice 	<ul style="list-style-type: none"> • jeho účinek je obvykle ještě méně proporcí než dvoukolový systém
<p>Dvoukolový většinový systém³⁾</p> <ul style="list-style-type: none"> • již v rámci voleb se rozhoduje o budoucích koalících, které vznikají obvykle před druhým kolem, kdy se strany dohadují na vzájemné podpoře (např. formou stažení kandidátů ve prospěch potenciálního koaličního partnera - viz Francie nebo nověji Maďarsko) • ještě účinněji eliminuje extremistické strany, se kterými se před druhým kolem nikdo nespojí (viz Národní fronta ve Francii, která např. v posledních volbách získala více než 15 % hlasů, ale má pouze jednoho poslance) 	<ul style="list-style-type: none"> • napomáhá existenci vyššího počtu stran, se kterými je nutno počítat, a jejichž váha roste s koaličním potenciálem, přičemž platí, že největší potenciál mají strany, které jsou umístěny ve středu politického spektra (viz situace KDU-ČSL, resp. čtyřkoalice v ČR), • posiluje tendence ke štěpení stran, a to často pouze z důvodu neukojených osobních ambicí
<p>Systém poměrného zastoupení⁴⁾</p> <ul style="list-style-type: none"> • lépe odráží složení voličů, tzn. že nikdy by neměla vládnout menšina (to nicméně v praxi neplatí, stačí, podíváme-li se např., jak velkou část voličů reprezentuje současná česká vláda). Je vhodný pro vícejazyčné nebo vícenáboženské země typu Nizozemí, Belgie nebo bývalá čs. federace. 	<ul style="list-style-type: none"> • podporuje štěpení stran a vznikání velkého počtu malých politických subjektů • nezbytnost utváření vládních koalicí, ve kterých se často spojují strany s velmi odlišnými programy a ideovými východisky (viz Rakousko a několik desetiletí tzv. rudo-černých koalicí socialistů a lidovců), takové vlády logicky nejsou akceschopné, a často ani stabilní (viz několik desítek vlád v poválečné Itálii) • plodí velkou závislost poslanců na politických stranách, která často vede k převaze placeného aparátu strany nad vlastními poslanci, resp. k prosazování názorově a politicky slabých – avšak loajálních – straníků na úkor silných osobností • znemožňuje skutečnou obměnu vlády, která by zabraňovala srůstání státu s politickými stranami a ekonomickými zájmy, tj. korupci a protekcionářství • znemožňuje přímý styk poslanců s voliči • napomáhá extremistickým stranám, které často hrají poměrně významnou roli a jsou schopné blokovat jakékoli důležitější rozhodnutí (viz italské komunisté nebo nacisté a komunisté v meziválečném Německu)

1) Většinový volební systém je založen na volbě jednotlivých kandidátů v jednomandátových volebních obvodech, tzn. že obvodů je tolik, kolik je poslanců v parlamentu.

2) *Jednokolový (tzv. relativní) většinový systém* je založen na zásadě, že zvolen je ten kandidát, který v daném obvodu získá nejvyšší počet hlasů, přičemž to nemusí být nadpoloviční většina všech hlasů odevzdaných. Je typický pro Velkou Británii a některé další anglosaské země (Kanadu, Austrálii i USA).

3) *Dvoukolový (absolutní) většinový systém* je podobný jako jednokolový. Rozdíl je v tom, že kandidát je v prvním kole zvolen pouze tehdy, když získá nadpoloviční většinu všech odevzdaných hlasů (viz české

senátní v roce 2000 a úspěch J. Zieleniece). Pokud ji nezíská, pak neúspěšnější kandidáti postupují do druhého kola, kde vítězí ten, který získá nejvíce. Ve volbách do českého Senátu postupují dva neúspěšnější. Ve volbách do francouzského Národního shromáždění postupují všichni, kdo získají více než 12,5 %. Zvolen je ten, kdo ve druhém kole získá nejvíce mandátů.

4) Princip systému poměrného zastoupení je velmi jednoduchý: kolik procent hlasů, tolik procent poslanců. Nicméně v této „čistě“ podobě dnes existuje jen ve velmi malém počtu západních zemí (Nizozemí, Izrael). Voliči obvykle volí celou kandidátku některé politické strany, někdy mají možnost preferenčních hlasů. Tento systém má velké

množství různých modifikací, které se liší zejména v počtu a ve velikosti volebních obvodů, dále v metodách, jakými jsou přidělovány mandáty a konečně v existenci či neexistenci volebních klauzulí pro vstup do parlamentu, event. prémii pro vítězné strany. Základním znakem, kterým se odlišují jednotlivé systémy poměrného zastoupení je proportionalita, kterou plodí. To v praxi znamená, že některé systémy poměrného zastoupení se skutečně blíží principu „kolik procent hlasů, tolik procent poslanců“, jiné jsou ve svém efektu bližší většinovému systému. Nejdůležitější při tom je velikost volebních obvodů. Čím jsou volební obvody menší, tím je poměrný systém méně proporcí.

Tabulka 2 – Volební systémy v zemích Evropské unie

Země	Počet obyvatel v tis.	Volební systém do dolní (nebo jediné) komory parlamentu			
		Typ volebního systému	Počet poslanců	Počet volebních obvodů	Uzavírací klauzule / Prémie
Belgie	10.226	Systém poměrného zastoupení	150	20	---
Dánsko	5.326	Systém poměrného zastoupení	179	17	2 %
Finsko	5.166	Systém poměrného zastoupení	200	17	---
Francie	58.620	Dvoukolový většinový systém	577	577	---
Irsko	3.752	Tzv. irský doplňovací systém (konečný efekt je poměrný)	166	41	---
Itálie	57.646	Směšený (kombinace: 3/4 SPZ a 1/4 jednokolovým VS)	630	26 (SPZ) + 475 (VS)	4 %
Lucembursko	432	Systém poměrného zastoupení	60	4	---
Německo	82.100	Směšený (SPZ komb. s jednokol. VS, efekt je poměrný)	669	328 (VS) + 16 (SPZ)	5 %
Nizozemí	15.805	Systém poměrného zastoupení	150	1	0,67 %
Portugalsko	9.989	Systém poměrného zastoupení	230	22	---
Rakousko	8.092	Systém poměrného zastoupení	183	9	4 %
Řecko	10.538	Systém poměrného zastoupení	300	56	3 % / prémie pro vítěze
Španělsko	39.410	Systém poměrného zastoupení	350	52	3 %
Švédsko	8.857	Systém poměrného zastoupení	349	29	4 %
Velká Británie	59.501	Jednokolový většinový systém	659	659	---

Ladislav Mrklas, Katedra politologie FSV UK
(text vychází z referátu na semináři „Reforma volebního systému“, který se uskutečnil 21. 3. 2001 v Děčíně)

Vážení čtenáři,

na tomto místě se budete pravidelně setkávat s texty, které představí pravicové politické strany, resp. osobností z jednotlivých západních zemí. Tentokrát se podíváme do Itálie. V dalším čísle se můžete těšit na profil amerického prezidenta G. Bushe a Republikánské strany. -red-

Berlusconiho vítězství – impuls pro evropskou pravici

Během dvou let (1997 a 1998) tři pravicová a do té doby vládní uskupení v klíčových západoevropských zemích prohrála volby a odešla do opozice. Prohra tebdy Majorovy britské Konzervativní strany, francouzské pravice i Kohlovoy aliance CDU/CSU byla hlavním milníkem, který rapidně narušil poměr mezi západoevropskou pravicí a levicí. Zatímco na počátku devadesátých let politiku ve většině států EU určovaly pravicové vlády, po zmíněné „dvouleťce“ brali prim socialisté. Ještě na počátku loňského roku patřilo jedenáct z patnácti premiérů zemí EU k socialistům a jen čtyři k pravému středu. K tomu ještě připočítejme amerického prezidenta z Demokratické strany.

Právě politická změna v USA, kde v prezidentských volbách zvítězil republikán Bush, přinesla naději i pro evropské pravicové strategie. Výsledek květnových voleb v Itálii potvrdil možnost obratu i v západní Evropě.

„Volby roku“

V loňském roce se nejvýraznější střet mezi evropskou pravicí a levicí odehrával ve znamení nové rakouské vlády, do které vstoupili rakouští lidovci s populistickou stranou J. Haidera. Letos se za nejdůležitější „bitevní pole“ dají označit Velká Británie a Itálie. Klíčový význam mají ale především druhé jmenované, a to proto, že o výsledku britských voleb předem málokdo pochyboval, neboť šance konzervativců, stále ještě vyčerpaných ze své dlouholeté vlády byla jen minimální. Zaměříme proto naši pozornost právě na italskou pravici, která „svě“ socialisty dokázala v letošních volbách na hlavu porazit.

Italské pravicové strany mají svá specifika. Nejsilnější formací tamní nelevicové scény je například strana, která je mladší než česká ODS. Uskupení s názvem Vzhůru Itálie (Forza Italia) bylo totiž založeno až v roce 1993, a to jen několik měsíců před volbami. Ani další složky italské pravice nejsou o moc starší. Před rokem 1993 totiž byla italská politika dominována středovou Křesťanskou demokracií a jejími malými satelity (viz text o stranických a volebních systémech - pozn. redaktora). Nalevo od nich stáli už jen komunisté, napravo strana navazující na odkaz italského fašismu. V roce 1993 se ale Křesťanská demokracie pod tíhou korupčních skandálů rozpadla a začaly vznikat nové politické subjekty.

Zrod nové italské pravice

Na pravici se zformovaly tři hlavní síly. Mediální magnát a majitel fotbalového klubu AC Milán Silvio Berlusconi založil stranu Vzhůru Itálie. Levicová žurnalistika popisuje tuto stranu často zcela mylně, když o ní tvrdí, že se jedná o politické hnutí iniciované seshora a sloužící pouze k prosazení zájmů nejbohatšího muže Itálie. Skutečnost je úplně jiná. Vznik Vzhůru Itálie sice pochopitelně inicioval S. Berlusconi, ale spíše než o jeho izolované rozhodnutí se jednalo o odpověď na společenskou poptávku. Ta si žádala vznik ekonomicky liberální pravicové strany, která by dokázala převzít voliče rozprášených křesťanských demokratů a zabránit vítězství „obrozených“ komunistů. Bez této poptávky by Vzhůru Itálie jen těžko několik měsíců po svém vzniku dokázala jako nejsilnější složka pravicové koalice vyhrát volby a stát se rozhodujícím subjektem první Berlusconiho vlády.

Partnery liberální Berlusconiho strany se stala konzervativní Národní aliance a regionalistická Liga severu. První z nich vznikla také na počátku devadesátých let, a to transformací bývalé postfašistické strany. Národní aliance se jednoznačně přihlásila k demokratické pravici a konzervativnímu proudu. Přes problematiku minulost se tato strana stala věrným a stabilním spojencem Vzhůru Itálie a nepostradatelnou součástí jakékoli potenciální pravicové většiny v Itálii.

Problematictější spojencem se jak za první Berlusconiho vlády, tak i po letošních volbách, ukazuje Liga severu Umberta Bossiho. Liga vznikla jako regionální, protestní hnutí v bohatých severních oblastech země, aby poukazovala na přílišné ekonomické zatížení italského severu a přerozdělování tamního hospodářského produktu ve prospěch zaostalejšího jihu. Regionalisté, žádající federalizaci země, v první Berlusconiho vládě vydrželi jen něco málo přes rok. Poté dokonce krátce tolerovali přechodnou vládu levice. Jejich politická rétorika v té době zcela zabředla ve vodách populismu. Vrcholným projevem posunu Ligy severu k nerealistické politice byl její projekt samostatné Padánie.

Ochodu Ligy severu z vlády znamenal její pád a následně nástup prozatímní vlády, která vznikla díky váhání – levému středu přejícího – prezidenta s bezprostředním vypsáním předčasných voleb. Volby se uskutečnily až v roce 1996 a přinesly vítězství přejmenované komunistické strany a její nástup k moci (a to za podpory části komunistického hnutí, která si v názvu ponechala slovo „ko-

munistická“). Pozoruhodné bylo, že velká část médií a komentátorů, kteří se tři roky před tím pohoršovali nad účastí Národní aliance ve vládě, nyní nad příchodem komunistů (přejmenovaných i nepřejmenovaných) ani nepohnula brvou.

Dům svobody a Smlouva s Italy

Pravici po prohraných volbách v roce 1996 nezbylo nic jiného než se pět let v opozici připravovat na nové vítězství. Berlusconiho strana vyhrála v mezicase vyhrála evropské i regionální volby a ovládla řadu radnic. Pro letošní volby se Berlusconi rozhodl opět sestavit širokou koalici pravého středu. Ta se již neměla jako dříve jmenovat Pól svobody, ale Dům svobody. Vedle Vzhůru Itálie a Národní aliance se k předvolební koalici přihlásila opět i Liga severu.

Zajímavé z českého pohledu je určité to, že Silvio Berlusconi dokázal překousnout trauma z pádu své první vlády a znovu se spojil se stranou, která tento pád způsobila – Ligou severu. Berlusconi i celé italské pravici se, jak ukázaly volební výsledky, toto zapomenutí na italský „sarajevský atentát“ vyplatilo.

Letošní volby se také proto změnily v souboj dvou bloků s dvěma jasnými lídry – pravice vedené Berlusconiem a levice vedené římským „zeleným“ starostou Ruttelim. Voliči tak v podstatě mohli přímo zvolit premiéra, za kterým bude v parlamentu stát většina.

Letošní volební kampaň byla velmi emocionální, místy konfrontační. Šéf Vzhůru Itálie v ní opět využil svých komunikačních schopností a vtiskl jí osobní ráz. Každá italská rodina dostala domů publikaci představující jeho politickou stranu i jeho samého. Kampaň Vzhůru Itálie pak vyvrcholila Berlusconiho symbolickým podpisem „Smlouvy s Italy“, který byl přenášen přímo jednou z Berlusconiho soukromých televizních stanic. Pětibodová smlouva obsahovala základní body programu Vzhůru Itálie. Berlusconi se zde zavázal snížit daňové sazby (na 23 a 33%), zrušit dědičnou a darovací daň, vytvořit milion nových pracovních míst, zvýšit minimální důchody, podpořit investice do infrastruktury a důrazněji bojovat proti kriminalitě. Pro případ, že by přesně kvantifikované cíle Smlouvy s Italy nebyly do konce funkčního období splněny, zavázal se lídr Vzhůru Itálie v následujících parlamentních volbách nekandidovat. Z dalších programových priorit Vzhůru Itálie je určité vhodné zmínit výraznou orientaci zahraniční politiky na Spojené státy.

Již předvolební výzkumy ukazovaly převahu Domu svobody. To vyvolalo v západoevropských médiích vlnu článků napadajících osobu S. Berlusconiho i oba menší koaliční partnery. The Economist dokonce na první stránce napsal, že Berlusconi nesmí stanout v čele Itálie. Někteří politici opět začali otevírat otázku sankcí ze strany EU pro případ, že by ve vládě zasedli – levici odmítané – údajně extremistické strany. Je dobré připomenout, že účast uskupení s názvem Strana italských komunistů v předchozí levicové vládě „kupodivu“ stejným médiím nevadila.

Volební výsledek ukázal, že pokusy o zasahování do italských voleb zvenčí byly zcela kontraproduktivní. Dům svobody získal vládní většinu v obou komorách parlamentu a vůdce Vzhůru Itálie stanul v čele nové koaliční vlády. Díky složitému italskému volebnímu systému skončilo příznivě i rozložení sil uvnitř vítězné koalice. Vzhůru Itálie se stala jednoznačně dominantní pravicovou silou, která získala téměř třetinu všech voličských hlasů. Stabilním spojencem zůstává Národní aliance s asi desetinou hlasů. Kontroverzní Liga severu se sama do parlamentu ani nedostala a její členové zasednou v parlamentních lavicích jen díky podpoře dalších koaličních stran.

Závěr

Italské volby potvrdily reálnou možnost obratu k pravicové převaze v západní Evropě. Stávající skóre mezi premiéry zemí EU zní už „jen“ 9 ku 5 ve prospěch socialistů, když posledním premiérem je centristický liberál. Příští rok se však nevolí jen do Poslanecké sněmovny u nás, nýbrž i do parlamentů v Německu, Francii a několika dalších západoevropských státech ...

Petr Sokol

Katedra politologie FSV UK

Vydává CEVRO – SDRUŽENÍ PRO CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A ROZVOJ OSOBNOSTI

Jalovcová 5, 110 00 Praha 1, IČO: 697 80 684

Bankovní spojení: Česká spořitelna, č. ú.: 11692399/0800

tel: 02/24237769, 0603/460851 • e-mail: cevro@volny.cz • www.volny.cz/cevro

Tajemník CEVRO: Viktor Najmon • Odpovědný redaktor Ladislav Mrklas

Vyšlo v červenci 2001